

TE KARERE

MEI TE VAI KI TE VAI - TE AKAOKI'ANGA MAI I TE TURANGA MEITAKI O TO TATOU TAI ROTO RAROTONGA – TE KARERE, PEPERUARE 2018.

TE AKARAKARA'ANGA

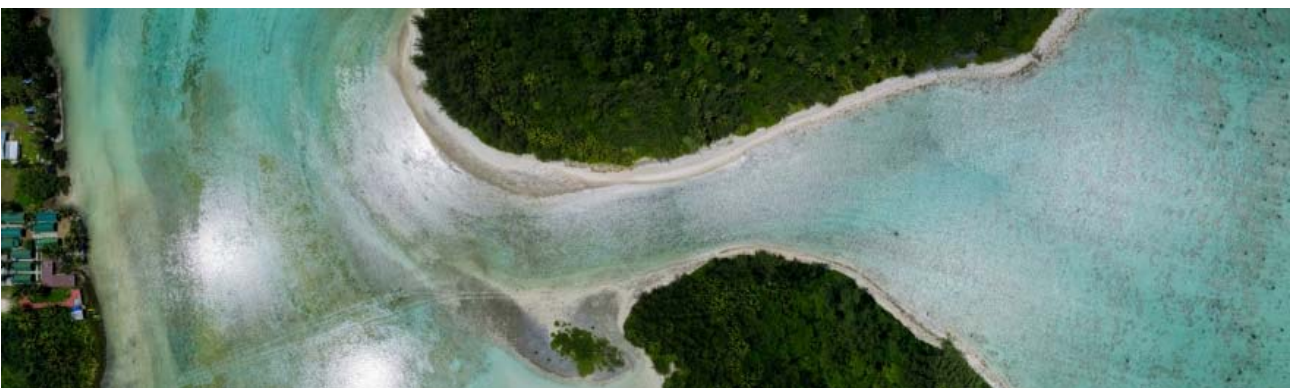
- Te taroaroa'anga ite kerī'anga
- Te tauturu ate aronga kite pakari note akarakara'anga i te manamanata ote remuremu kikino
- Akarakara'anga i te turanga ote tai roto i Muri
- Ko te ta'anga'anga 'anga ite nenei akarere rere note nenei'anga e te mapu'anga ite tai roto i Muri

EAA TE TUPU NEI?

Te taroaroa anga i te Kerī'anga

I te marama Titema, kua oronga atu matou i tetai pati'anga kite Tu'anga Taporoporo no tetai tika'anga no te kerī'anga ete akaatea'anga i te one repo tei akaputu'ia i te vaa o te kauvai i Vai Te Renga waitata atu ki te Otera Pacific Resort. Ei tuanga no ta ratou au akarakara matatio'anga i teia pati'anga, kua tuku'ia atu teia pati'anga kite iti tangata no to ratou manako. Kua topiri atu teia pati'anga i te ra 16 o Peperuare. I teia nei te akarakara mai nei te Tu'anga Taporoporo i te au manako tei tuku ia atu kia ratou i mua ake ka tuku mai ei i ta ratou tika me ka tau rai kia rave ia teia kerī'anga. Ko te aite'anga i reira kare e rauka ia matou i te rave atu i teia tu'anga 'anga'anga i te tuatau kare e maata ana te turoto e tae mai nei ki runga i te enua mei tei parani ia. No te mea oki e ko teia kerī'anga te ka rave ia waitata atu te reira ki tetai nga ngutuare noo'anga no te au turoto, kua ariki'ia i reira e auraka teia kerī'anga kia raveia i teia nga mararama note mea te maata nei te turoto i roto i teia nga ngutuare e kare e inangaro'ia te reira kia riro ite tamanamanata ite noo'anga mataora ote au turoto. Me rauka mai te akatika'anga no ko mai ite Tu'anga Taporoporo ka angaanga kapiti atu matou kia ratou te ka arapaki ia e teia kerī'anga e pera te au ngutuare turoto no runga i te tuatau tau no te rave'anga i te reira. Tena te kapi o teia pati'anga i runga i te roro uira kupenga i te <http://environment.gov.ck/advisory-compliance-division/eias/>.

Te tauturu ate aronga kite pakari note akarakara'anga i te manamanata ote remuremu kikino.

Teia i runga nei: Tutu o te remuremu kikino i roto i te tai roto (tutu oronga'ia mai ete Tu'anga MMR)

Ko te pupu tangata kite pakari mei te tu'anga mai o te Marine Resources, te rave nei ratou i tetai au akarakara matatio'anga i teia au remuremu kikino e tupu nei i roto i te tai roto i Muri. I te marama i topa kua tutaki mai te tu'anga o te Marine Resources i tetai taote kite pakari ko Dr. Susan Williams mei te apii tua toru mai i Marike koia te University of California, ko teia taote koia tei riro ana ei arataki ite tu'anga o te University of California's Bodega Marine Laboratory, e ko tana tu'anga akarakara matatio koia oki no runga ite au apinga e te manumanu te riro nei ite takinga kino ite tai roto me kore ite tu'anga tai vaiata kite enua e pera te akau, ki runga tikai ite turanga o te remuremu kikino. Kua akakite te Taote Williams e "Ko te akataka anga tikai i teia au remuremu e mea ngata te reira no te mea kare a tatou i roto nei i te tua'nga moana Pacifica ingoa i akanoo'ia no te reira au remuremu kikino. Noatu ra e e mea puapinga rai kia kitea te ingoa o teia remuremu kikino, kote mea puapinga roa atu koia oki kia kitea'ia eaa te maata o teia remuremu kikino e tupu nei i roto i te tai roto". Ko te au kimikimi'anga ka rauka mai ka ta'anga'anga'ia te reira ei ripoti'anga no runga ite turanga o te tupu'anga o te remuremu kikino i roto ite tai roto. "Ko ta matou i kite mai koia oki e maata ua atu rai te remuremu kikino e tupu nei e kua poitirere tikai au i te reira. I tetai au ngai kua tapoki'ia mei te 90 petene o teia au ngai e teia remuremu kikino. I roto i te 40 anga mataiti i te angaanga ki roto i te au tai roto kare roa au i kite ana i tetai maata'anga o te remuremu kikino matie mei teia taku i kite mai i konei." Kua poitirere katoa ratou i te kite'anga e kote ngai ta ratou i akarakara atu i roto i te tai roto i Rutaki tei reira te maata'anga o teia remuremu kikino matie i te ngai i tupu ei.

Kua akakite mai te Taote Williams e ko te manako mua i tomo mai ki roto iaia no teia maata'anga o te remuremu kikino e tupu nei ki roto ite tai roto i Rarotonga nei penei e no runga ite maata o te au apinga 'nutrients' te riro nei ite angai ete akatupu i teia au remuremu kikino. "Kua kite tatou e e manamanata teia note mea kote maata o te remuremu kikino, kare te reira e oronga mai ite turanga meitaki note tai roto e pera te akau. Ko te au remuremu kikino e tupu viviki nei ka riro ratou ei ngai noo'anga note 'nutrients'. I teiane kare i papu tikai ia matou i te tumu'anga tikai i tupu ei teia – te rave nei ra teia pupu i ta ratou porokaramu no te akarakara matatio'anga atu i teia e tupu nei."

"Ka rauka teia au manamanata ite rapakau ia me kitea'ia e eaa tikai te tumu i tupu ei teia, kare ra te reira e oti i tetai po ua"

Te akakite nei te Taote Williams e ko teia manamanata no runga i te remuremu kikino kare te reira i te mea ou kia tatou i te Kuki Airani nei, ka rauka ra tetai au ravenga no te tama'anga ite reira ite au tuatau ki mua. "E maata uatu rai tetai au tapa taatai e tupu nei teia kino e akatupu ia nei e te remuremu kikino matie tikai. Ko tetai iti tangata e noo ana ite tapa taatai i Vai'i, kua na roto ana ratou i teia manamanata inara kua rauka ia ratou ite kimi ite ravenga no te akaatea anga i te reira e kua pou rai mei te 10 ki te 20 mataiti i oki mai ei te turanga meitaki oto ratou tai roto. Ka anoanoia kia 'anga'anga pakari tatou note akameitaki'anga i teia manamanata e ka roa te tuatau i te rave'anga i te reira."

I tona tuatau poto i konei, no tetai 6 ra, kua akakite te taote Williams e mareka tikai aia ite kite'anga ite inangaro o te iti tangata e te Kavamani ite kimi'anga i tetai au ravenga no teia manamanata o te remuremu kikino e tupu nei. "Kare e tangata e mata piko nei i te reira e ko te takai'anga mua teia." Te akakite nei te Taote Williams e te ngakau parau nei aia i tona tere ki te Kuki Airani nei e te tauturu'anga ite tu'anga o te Marine Resources i ta ratou 'anga'anga.

Te akarakara matio'anga i te tai roto i Muri

E nga tangata kite marama ete pakari tetai mei roto mai i tetai nga apii tua toru o Autereria e rave nei i tetai au akarakara matatio'anga ki roto ite tai roto e pera ki runga ite enua no te oronga anga mai i tetai tutu meitaki e te akapeea nei te turanga o te ao natura i Muri.

Teia i runga nei: Taote Douglas Tait (I te kau) e Matt Blacka (I te katau)

Ko te Taote Douglas Tait, mei roto mai ite apii tua toru Southern Cross University, e tana nga tamariki apii ko Michael Reading e Kylie Maguire tei aru mai iaia, te akarakara nei ratou i te turanga o te vai i roto i te tai roto i Muri e pera te vai enua e eke nei ki roto i te tai roto. Kare te Taote Douglas i te manui ki te tai roto o Muri note mea kua rave ana aia i tana peapa apii no runga ite tu'anga o Muri, na roto i tona 'anga'anga 'anga ki roto ite tu'anga o te WATSAN.

Te akakite nei te Taote Tait e ko ta tona pupu e akarakara nei koia oki teiea te ngai e eke mai nei teia au apinga kikino ki roto i te tai roto, eaa te maata o te reira tei tae ki roto i te tai roto e, eaa te roa i te reira i te noo anga ki roto i te tai roto. Te akarakara katoa nei ratou i te eke'anga o te vai enua e i akapeea te au apinga kikino i roto ite tai roto ite tauturu'anga i te tupu'anga o te remuremu kikino.

Ko te ta'anga'anga 'anga ite nenei akarere rere note nenei'anga e te mapu'anga ite tai roto i Muri

Kua piri katoa mai no te akarakara matatio'anga i teia kino e tupu nei ki te tai roto i Muri tetai tangata kite marama ko Matt Blacka e tona taeake, e tangata akarere o te pairere rikiriki katoa, koia a Chris Drummond mei roto mai te apii tua toru o Autereria ko te University of New South Wales.

Ko ta teia nga tokorua e rave nei koia oki ko te akarakara'anga i te turanga o te eke'anga ete koko'anga o te tai, e te ta 'anga'anga nei raua i tetai matini tei tutau'ia ki raro i te takere o te roto no te koiko'anga mai i ta raua e inangaro nei no runga i te eke'anga e pera te koko'anga o te tai, te popoki'anga o te ngaru e te au ravenga i te tama'anga i te tai roto i Muri. Ka vaito katoa raua ite akaeke'anga ete oonu o te tai roto. Kua ta 'anga'anga katoa atu raua j te nenei akarere rere note vaito'anga ite tu'anga o Muri mate rauka mai tetai au kimikimi'anga te ka ta 'anga'anga'ia note amani'anga i tetai akara'anga (3D) o te turanga o te tai roto i Muri e pera te tapa taatai.

Ko ta raua e inangaro nei i te kite, koia oki i akapeea te tupu'anga o te au tau'anga i te tai roto e pera te tapa taatai o Muri e pera katoa i akapeea te reira i te riro'anga ite akatuke'anga i te turanga o te tai roto. Kua akarakara katoa atu raua mate mapu atu na roto ite ta'anga'anga ite nenei akarere rere i tetai au tu'anga e manamanata nei te tapa taatai koia i Tupapa mai ki Nikao.

Ko tetai tangata kite marama e angaanga nei na teia tuanga Mei te Vai Ki Te Vai koia a Anthony Kirk, te akakite nei aia e ko te au kite'anga ete marama te ka rauka mai mei roto i teia au akarakara'anga ete kimikimi matatio'anga a teia aronga nei e pera tei raveia ete tu'anga o te Marine Resources e pera te tu'anga 'anga'anga e akatere nei i teia au 'anga'anga koia te PMU, ka taokotai ia te reira kia rauka mai tetai tutu marama tikai no runga ite turanga o te au manamanata e tupu nei ki Muri e pera katoa tetai tutu marama tikai no runga ite au ravenga tau note akameitaki'anga ite ao natura tei akaperepere'ia.

Ko tetai i te au apinga tei ta 'anga'anga ia, ka akaruke ua ia te reira ki roto i te tai roto i Muri e te oronga atu nei te tu'anga 'anga'anga PMU ite pati'anga ki te katoatoa e auraka e amirimiri atu i teia au apinga 'anga'anga no te mea te ta 'anga'anga ia nei rai te reira no te koiko'anga mai i te au mea e inangaro'ia nei e teia au tangata kite marama. Ka tuku'ia atu rai ki vao ki te katoatoa te au manako e pera te au kite marama mua tei rauka mai a teia tuatau ki mua.

Kiriti mai i tetai kapi naau no runga i te au ravenga no te akaatea'anga i te vai repo kino mei runga mai ite kupenga roro uira me kore pati atu i tetai kapi naau ki to matou pupu.